

Tóth Noémi Nóra

A PRAGMATICA SANCTIO ÉS ANNAK ÉRTELMEZÉSEI

The Pragmatica Sanctio and Its Interpretations

Tóth Noémi Nóra, államtudományi szakos hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem; történelem szakos hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, tothnoeminora@gmail.com

IV. Károly eckartsaui nyilatkozatát követően a kor neves jogászhai körében az 1723. évi I. és II. törvénycikk hatályának kérdése erős polarizálódást váltott ki, főképp a nemzeti jog legitimistái és a szabad királyválasztók között. Tanulmányomban a Pragmatica Sanctio előzményeit, értelmezéseit, illetve a trónfosztó törvény – az 1921. évi XLVII. törvénycikk – hatálybalépését megelőző és az azután következő véleményeket, felfogásokat vizsgáltam.

KULCSSZAVAK:

trónfolytonosság, IV. Károly, legitimisták, szabad királyválasztás, trónfosztási törvény, leányági örökösödés

Following the declaration of Charles IV at Eckartsau, among the famous jurists of the age the question of the scope of Acts I and II of 1723 provoked a strong polarisation, especially between the legitimists of national law and royalists. In my paper, I examined the antecedents and interpretations of the Pragmatica Sanctio and also the opinions and perceptions before and after the entry into force of the Act of Dethronisation – Act XLVII of 1921.

KEYWORDS:

continuity to the throne, Charles IV, legitimists, royalists, Act on Dethronisation, female succession

A PRAGMATICA SANCTIO ELŐZMÉNYEI

Az 1723. évi I. és II. törvénycikkek értelmezéseinek vizsgálata előtt véleményem szerint mindenképp érdemes megemlíteni létrejöttének történetét.

A leányági örökösödés jogát, Imrik József a *Pragmatica Sanctio keletkezésének története* című műve szerint, többen (a szerző álláspontját tekintve tévesen) az Árpád-házi királyokig vezetik vissza. Indoklását idézve: „Fel sem tehetjük, hogy egy oly harcias nemzet mint a magyar volt, mely királyában is inkább első hadvezérét tisztelte, a kormányt gyenge női kezekre bízta volna.”¹

Az Árpád-ház kihalása is mutatja, hogy 1300 körül elképzelhetetlen volt, hogy a trónra női uralkodó lépjen, ezért is különös, hogy Nagy Lajost lánya, Mária követte a sorban.² Imrik szerint jól mutatja a helyzet szokatlanságát az, hogy Mária halála után Zsigmondot még ugyanúgy törvényes királynak tekintették, ott, ahol a leányági öröklés hivatalosan meg sem történhetett volna.³ Szintén a trón nő általi betöltésének elfogadását bizonyítja az 1439. évi XII. törvénycikk is: „Hogy a felséges fejedelemnőnek, Erzsébet királyasszonynak és állása méltóságának fentartása érdekében, mivelhogy ő ez ország örököse, az országban mindenütt, a hol akarja, intézkedés történjék.”⁴

A következő lépcsőfok az 1547. évi V. törvénycikk, amely az 1687. évi II. törvénycikkel együtt összekapcsolódik a *Pragmatica Sanctió*val. Az 1547. évi V. törvénycikk ötödik szakaszában is megtalálható az a kitétel, hogy Magyarország rendei és karai örök időkre alávetik magukat jelen esetben I. Ferdinándnak és annak leszármazottjainak,⁵ amit az 1687. évi II. törvénycikk is megerősített azzal, hogy biztosította I. Lipót és azt követően elsőszülött fiú örökösének trónhoz való jogát.⁶ Ide kapcsolódhat még az 1687. évi III. törvénycikk is, amely szerint, ha a Habsburg-ház osztrák ága kihal, akkor a trónöröklés joga a spanyol ágra szálljon át, és csak annak kihalása esetén szálljon vissza a szabad királyválasztás joga a magyar nemzetre. Ezen rendelkezés megdőlt azonban II. Károlyal, illetve az 1723. évi I. és II. törvénycikkel hatályát veszítette.⁷

A következőkben említendő a *Pragmatica Sanctio*, VI. Károly német-római császár, III. Károly néven magyar király által kiadott rendelkezése, amelyet az 1723. évi I. és II. törvénycikkekkel iktattak be.⁸ A törvényt a török uralom alóli felszabadítás iránt érzett hálából fogadták el a magyar rendek. Rendelkezik arról, hogy a trónfolytonosság megszakításának

¹ Imrik 1866. 5.

² Salamon 1866. 12. Mivel Nagy Lajosnak nem volt fiúgyermek, így három lánya közül egyikre (Máriára) hagyta Lengyelországot és Magyarországot, egyesítve ezzel a két koronát. Ezen döntését 1374-ben a kassai privilégiummal fogadtatta el a lengyel főpapokkal és főurakkal. Feltehető az is, hogy a magyarokkal sem az országgyűlés keretein belül, hanem külön az ország főuraival magánúton tette ezt meg. Lásd Salamon 1866. 8–13.

³ Imrik 1866. 12.

⁴ 1439. évi XII. törvénycikk.

⁵ 1747. évi V. törvénycikk.

⁶ 1687. évi II. törvénycikk.

⁷ Liktor 2020. 162.

⁸ Tarján é. n.

elkerülése végett a karok és rendek átruházzák a trónöröklés jogát az uralkodó család női tagjaira is. Ezen intézkedés értelmében a törvénycikk hatálybalépését követően a trónörökös elsősorban III. Károly egyenesági leszármazottjaiból fog kikerülni, ezt követően I. József, majd végül I. Lipót vérvonalából kiindulva.⁹ A *Pragmatica Sanctio* előírta, hogy csak az lehet magyar király, aki az örökös tartományokban, illetve az uralkodó többi országában is trónöröklésre jogosult, viszont a magyar törvényeket nem igazították a többi ország öröklési rendjéhez, így a közös birtoklás következménye az volt, hogy a többi területen elfogadott trónöröklési rendet a magyar országgyűlés is elfogadta. Mint magyar törvényt fogadták el, tehát egy esetlegesen Ausztriában bekövetkezendő esemény nem változtathat, így például ha valaki az osztrák félen elbitorolja a trónt, az nem lesz automatikusan magyar király.¹⁰ Találhatók azonban hiányos, nehezen értelmezhető rendelkezések is a *Pragmatica Sanctio*ban a trónöröklési jogokkal kapcsolatban, például a lemondásról, mert nem állapít meg sorrendet ez esetre sem.¹¹

A PRAGMATICA SANCTIO ÉRTELMEZÉSEI

IV. Károly eckartsai nyilatkozatát és a trianoni békediktátumot követően több korabeli jogtudós is megpróbálkozott azzal, hogy megállapítsa, hatályban maradt-e a *Pragmatica Sanctio*.

Kmety Károly felosztása szerint a korszakban két legitimista csoport állt egymással szemben, az egyik oldalon a császári és királyi legitimisták, míg a másik oldalon a nemzeti jog legitimistái. A császári és királyi legitimisták közé sorolta azokat, akik a Habsburg-ági leszármazóknak öröklési igényét, császári és királyi hatalmát a békeszerződések megkötése után is fennállónak tartották, a nemzeti jog legitimistáinak pedig azokat, akik szerint a magyar nemzet ősi szuverenitásában gyökerező teljesen szabad királyválasztási jog újból feléledt, és megszűnt a Habsburg-leszármazók öröklési és uralkodási joga. A két csoport között létezett kompromisszum, átmenet, akik kizárólag a magyarrá váló Habsburg-ház legitimistái voltak, tehát elismerték az osztrák császári jog megszűnését, követelték a császári jogról való lemondást, azonban elismerték a magyar királyi székhez való jogot.¹²

Az első szempont, amely szerint összehasonlítom a *Pragmatica Sanctio* királykérdéshez fűződő értelmezéseit, az együttes birtoklás.

Kmety Károly álláspontját tekintve az együttbirtoklás lehetetlenné válása a Habsburgok jogigényét elenyészeti, mivel így lehetetlen a közös védelmi kötelezettség betartása. Őt idézve: „[k]isebb, kevesebb követelményhez kötni a trón megtartását, mint a trón megszerzését, ellentmondás [...] azon feltételek melyek nélkül a trónra nem léphet örökös, a trónra

⁹ Nagy 1925. 5–9.

¹⁰ Szécsen 1920. 177–178.

¹¹ Csekey 1917. 320.

¹² Kmety 1921a. 9–10.

jutottaknál is fenn kell állnia”.¹³ A feloszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklás nemcsak elengedhetetlen kellék és követelmény, hanem feltétel is, amely ha bármilyen okból ellehetetlenül, akkor mindhárom ághoz tartozók jogát megszünteti a magyar koronára. Ausztria megsemmisülése is ilyen jogi állapot, tehát nincs többé *Pragmatica Sanctio*.¹⁴

Kmety álláspontját a korszak több jogtudósa is cáfolni igyekezett. Nagy Béla szerint – mint tanulmányában rámutatott – többek között Kmetynek (akit nem nevezett meg), azért nem lehet igaza, mivel:

„Maga az 1723. évi II. törvénycikk bevezetésével és tizenegy szakaszával együtt egyetlen mondatot alkot, amely közel ezer szóból áll, s a törvény nehézkes szövegezése idézhette elő azt, hogy magába a törvénybe olyat is megkíséreltek belemagyarázni, amit az nem tartalmaz nevezetesen azt, hogy a trónöröklés rendje csak ama feltétel alatt állapíthatott volna meg így módon, hogy az osztrák örökös tartományok és Magyarország és kapcsolt részei feloszthatatlanul és együttesen fognak birtokoltatni a trónutódlásra jogosult által és ehhez a helytelen megállapításhoz ama további helytelen következtetés fűzetett, hogy abban az esetben, ha eme közösség és együtteség bármily okból megszűnne, úgy akkor maga a trónöröklés rendje is semmissé válik.”¹⁵

Ferdinandy sem értett egyet Kmetyvel, szerinte ugyanis a feloszthatatlan és elválaszthatatlan nem Ausztriára és Magyarországra vonatkozik, hanem csakis az osztrák örökös tartományokra.¹⁶

Buza László az együttbirtoklásra mint kellékre reflektált. Nézete szerint az együttes birtoklás nem mint feltétel, hanem mint meghagyás van a *Pragmatica Sanctio*ban megállapítva, amellyel többek között a Habsburg-házon belüli felosztást szerették volna kizárni.¹⁷ Gondolatmenetét idézve: „ha a meghagyás a kötelezett hibáján kívül válik lehetetlenné, az a jogi rendelkezés, amely hozzá kötve volt, érvényes marad”.¹⁸ E kijelentéséhez jól párosítható szintén Nagy Béla tanulmánya, amelyben megállapítja, hogy az 1723. évi II. törvénycikk 7. §-ának az a része, amely a feloszthatatlan és együttes birtoklásról beszél, csak egy természetes (*naturalis*) és esetleges (*eventuális*) kellék, mivel a törvény megalkotásakor az osztrák örökös tartományok ura és Magyarország királya egy ugyanazon személy volt. Ez az eventuális együtteség és oszthatatlanság nem érvényességi feltétele a *Pragmatica Sanctio*nak, ugyanis a két törvényt két különböző időpontban egymástól függetlenül fogadták el.¹⁹

¹³ Kmety 1921b. 14.

¹⁴ Kmety 1921b. 15.

¹⁵ Nagy 1925. 9.

¹⁶ Ferdinandy 1921. 38.

¹⁷ Buza 1920. 85.

¹⁸ Buza 1920. 85.

¹⁹ Nagy 1925. 10.

Szécsen Miklós is hasonló véleményen volt, szerinte a közös birtoklás következménye volt annak, hogy az uralkodó más országaiban lévő örökösödési rendet elfogadták. A *Pragmatica Sanctio* előírta, hogy csak az lehet magyar király, aki az örökös tartományokban, illetve az uralkodó többi országában is trónöröklésre jogosult, viszont a magyar törvényeket nem igazították a többi ország öröklési rendjéhez, így a közös birtoklás következménye az volt, hogy a többi területen elfogadott trónöröklési rendet a magyar országgyűlés is elfogadta.²⁰

Andrássy Gyula is kifejtette, hogy az 1723. évi törvénycikkek továbbra is érvényesek, ugyanis gyakorlatilag sem feltételezi az együttbirtoklás az elsőszülöttség alkalmazását, mivel előbbi megszűnhet anélkül is, hogy az örökjog alkalmazása bármilyen nehézségbe is ütközne. Úgy gondolta, a kapcsolat fordított a két szabály között, ugyanis az együttes birtoklás rögvest megszűnt volna, ha a két területnek más uralkodót adott volna az öröklési rend. Az 1723. évi II. tc. 5–7. §-a szerint két jogtételt állapított meg.

Az első értelmében, az öröklési rend azonos az örökös tartományokéval, amit a többi ország számára már 1713-ban megállapítottak.

A másik jogtételt tekintve az együttes birtoklás állandó kötelességének értelme nem szó szerint értendő, ugyanis nem valószínű, hogy a rendek olyan kapcsolatot szerettek volna kialakítani, amelynek következtében az osztrák jogalkotástól függene a magyar, mivel az ellentétes az önállóság iránti vágygal, illetve olyan helyzetet teremtettek volna, amelynek következtében az osztrák vagy a cseh pártülés megfoszthatta volna trónjától a magyar királyt. Felvetődhet itt az a kérdés is, hogy ennek értelmében miért nem vesztette el az uralkodó uralkodói jogát minden területvesztés következtében, ha minden terület beleszámít az együttes birtoklásba.²¹

Szintén Nagy Béla véleményét figyelembe véve, nem utal arra a törvény, hogy az hatályát vesztené, ha a perszonálunió megszűnik. E kijelentésének biztosítékaul Ferenc József koronázási hitlevelét, az 1867. évi II. törvénycikket jelölte meg, amely szerint akkor száll vissza a szabad királyválasztás joga a magyar nemzetre, ha mindhárom vérvonal kihal. Ezenfelül az 1867. évi III. törvénycikk hallgatólag megállapítja, hogy a magyar királynak nem kell osztrák császárnak is lennie. Példaképp hozza V. Ferdinándot, aki 1848-ig volt az osztrák örökös tartományok uralkodója, de a magyar törvényhozás ettől függetlenül még 1867-ig uralkodónak tekintette.²²

Deák Ferenc az *Észrevételek Lustkandl Venczel ily című munkájára: „Das ungarisch österreichische Staatsrecht” a magyar közjog történelmének szempontjából* című munkájában, az 1790. évi X. törvénycikkre hivatkozva kifejtette, hogy Magyarország nem más tartományok mintájára, hanem a saját törvényei és királyai által kormányzandó és igazgató entitás. Érveléséből kiindulva a korona és annak jogai nem az ausztriai tartományoknak lettek átadva, hanem az uralkodóháznak, tehát attól függetlenül, hogy más

²⁰ Szécsen 1920. 177–178.

²¹ Andrássy 1920. 10–13.

²² Nagy 1925. 12–13.

tartományban vagy országban közös az uralkodó, nem teszi ezeken jogokat is közössé.²³ „Hiszen a Szent Korona magyar királlyá emel, s így a fejedelem sem ismerné el a korona joghatóságának más ország alá rendelését.”²⁴

Andrássy második jogtételéhez kapcsolódik Ferdinandy azon álláspontja is, amely szerint: „[h]ogyan merték volna az alázatosságukban és lojalitásukban émelygösen áradozó rendek szóba hozni azt a lehetőséget, hogy az osztrák örökös tartományok feletti uralmat az ausztriai dinasztia elveszítheti?”²⁵

Több további szempontot is megemlítek, amelyekben szintén nézeteltérések vagy egyedi vélemények hangoztak el a *Pragmatica Sanctió*val kapcsolatban.

Buza László szerint Magyarország az 1918. október 31-i események után is monarchia maradt, mivel a köztársasági állapotot nem fedte jogi alap, így mivel a monarchia nem szűnt meg, nem vonhatta maga után sem IV. Károly, sem pedig az örökösei trónhoz való jogát. Álláspontja szerint a trón megüresedéséről sincs szó, mivel az üresedés az „örökösödési monarchia fogalmával összeegyeztethetetlen”, tehát ha Károly lemondott volna, akkor is Ottó főherceg követte volna őt.²⁶

Andrássyt idézve: „Királyunk is van, trónörökösünk is, öröklési rendünk is. Ha a király lemondana, a trón Ottó főhercegre szállna, kinek megkoronázása volna közjogi kötelességünk. A szabad királyválasztás joga, csakis a *pragmatica sanctio* szerint jogosult ágak teljes kihalása után száll a nemzetre.”²⁷

Wlassics Gyula ismertette IV. Károly álláspontját a *Pragmatica Sanctió*val kapcsolatban: „Én – mondta a király – azt tanultam, hogy a magyar közjog szerint a magyar király és az ausztriai császár csak személyében azonos, de a magyar király az osztrák császártól teljesen független, önálló hatalmi kör szuverén képviselője.”²⁸

A PRAGMATICA SANCTIO AZ 1921. ÉVI XLVII. TÖRVÉNY, AVAGY A TRÓNFOSTÁSI TÖRVÉNY TÜKRÉBEN

Az I. világháborúnak, illetve IV. Károly eckartsuai nyilatkozatának köszönhetően 1918 novemberére az osztrák–magyar államjogi kapcsolat megszűnt, Ausztria köztársasági államformát vett fel, Magyarországon pedig a Tanácsköztársaság bukása után rendezetlen közjogi helyzet bontakozott ki.

A *Pragmatica Sanctió*ban, mivel egy állam sem feltételezi saját felbomlását, erre az esetre nem voltak rendelkezések. A két vizsgálati szempont a védelmi közösség sorsa és a trónbetöltés szabályainak meghatározása lett. A *Pragmatica Sanctio* jogforrási jellege nem

²³ Máthé 2021. 42–43.

²⁴ Máthé 2021. 43.

²⁵ Ferdinandy 1921. 38.

²⁶ Buza 1920. 83–85.

²⁷ Andrássy 1920. 20.

²⁸ Wlassics 1921. 24.

volt egyértelmű, így három különböző álláspont jött létre. Az egyik csoportba tartoztak azok, akik rendes törvénynek tekintették, a másik két szemlélet szerint pedig szerződés volt, viszont itt a szerződő felek kilétét másképp értelmezték. Igaz, a nemzetközi szerződéseket is törvényekben cikkelyezték be. Voltak, akik szerint a Magyarország melletti másik szerződő fél az örökös tartományok voltak, a másik álláspont szerint viszont a dinasztia. A kiegyezési törvény értelmében a dinasztia és Magyarország között kötött ez a szerződés, viszont az 1900. évi XXIV. törvénycikk szerint a *Pragmatica Sanctio* önálló törvény. Ha a *Pragmatica Sanctio* olyan törvény, mint a többi, akkor nincs rá hatással a Monarchia felbomlása, mivel az eddigi magyar törvények továbbra is hatályosak maradnak, viszont, ha ez két állam közötti szerződés, akkor hatályát veszti akkor, amikor az államjogi kapcsolatok megszűnnek. A szabad királyválasztók álláspontja szerint az, ha a dinasztia már nem képes ellátni a közös védelmet, hatással van a trónigény elutasítására is. A legitimisták szerint viszont az együttbirtoklás nem trónöröklési feltétel, hanem meghagyás, illetve szerintük a *Pragmatica Sanctio*ban a megszűnés kizárólag abban az esetben állhat fenn, ha a Habsburg–Lotharingiai-ház öröklésre jogosult tagjai kihalnak.²⁹

Szabó István szerint IV. Károly trónfosztása azért is vonható kétségbe, mert a nemzetgyűlés az 1919 őszén kibocsátott kormányrendelet, nem pedig az 1918 novemberében hatályos választójogi törvény alapján lett megválasztva.

A trónfosztással kapcsolatosan nincs meg az alaki jogfolytonosság, ugyanis forma szerint nem kapcsolódik az alkotmányos jogrendhez, amelynek megszakítását külső kényszer hatásával indokolták. Az anyagi jogfolytonosság viszont megvan, mivel tartalmilag kapcsolódik hozzá.³⁰

Az 1921. évi XLVII. törvénycikket többször is átfogalmazták, hogy mind a Habsburgok magyar trónhoz való jogát elismerők, mind pedig az elutasítók számára is megfeleljen.³¹

A törvényt a magyar közjogi szabály értelmében a képviselőháznak és a főrendiháznak egyaránt el kell fogadnia, amelyet aztán a megkoronázott királynak szentesítő záradékkal el kell látnia, amiből az következhet, hogy az 1723. évi I. és II. törvénycikkben foglalt trónöröklési rend az 1921. évi XLVII. törvénycikket IV. Károly trónfosztásáról hatálytalaníthatja, ugyanis az utóbb említett törvénycikk szükségtörvényként tartható számon.

Az 1921. évi XLVII. törvénycikkel kapcsolatban felmerülhet az a tényező is, hogy külső erők hatására született, annak érdekében, hogy az állam működése fennmaradjon. Viszont akkor az nem közjogi szabály, így érvénytelen, mivel a kényszer hatása alatt született jogszabályok semmiek. Illetve figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy az 1723. évi I. és II. törvénycikk nemcsak törvényeknek, hanem kétoldalú államjogi vonatkozású törvényekké emelt szerződéseknek is tekinthetők a nemzet és az uralkodóház között, ami kizárólag közös megegyezéssel bontható fel. Mivel nem két állam, hanem egy állam és az uralkodóház kötötte egymással, ez nem klasszikus nemzetközi szerződés, hanem a magánjog szabályai szerint elbírálandó szerződéses megállapodás. Tehát mindezek értelmében két

²⁹ Szabó 2006. 171–174.

³⁰ Szabó 2016. 281.

³¹ Szabó 2019. 282.

lehetséges okból, kétféleképpen szűnhet meg a trónöröklési rend, amelyek közül az egyik a fentebb említett nőági kihalás, másik pedig, ha az összes lehetséges trónörökös lemond az öröklési jogáról, amit az 1918-as választójogi törvény alapján összehívott főrendiház és képviselőház is elfogad, majd a törvényesen megkoronázott király szentesíti azt. Az 1723. évi I. és II. törvénycikk szerint a trónörökösi lemondó nyilatkozatban az összes leszármazó nevében is vissza kell utasítani mindennemű trónigényt, mert ha ezt nem teszik meg, akkor utódaik trónutódlási joga továbbra is fennállna.³²

A törvény címe és tartalma között is található ellentmondás, ugyanis a címe megszüntetést, a megszövegezése pedig megszűnést említ. Míg a megszövegezés a szabad királyválasztók, addig a miniszteri indokolás a legitimisták álláspontját követi, aminek oka a nemzetgyűlésben fennálló megosztottságból eredhetett. A legitimisták álláspontja szerint a kényszerhelyzet hatására adták ki és megkérdőjelezték a nemzetgyűlés kompetenciáját is, ugyanis egy ilyen döntés az ezeréves alkotmány jogfolytonosságának megszakadásával is járt. A szabad királyválasztók nemzeti érzelmeit sértette az a felvetés, hogy kényszer hatására született meg ez a döntés, így ők külön kihangsúlyozták, hogy a nemzetgyűlés szabad akaratából történt a trónfosztás. A trónfosztó törvény egyaránt kimondta a virtuális és aktuális jogok megszűnését.³³

A trónfosztó törvény nem hozott fel semmilyen okot a jog megszűnésével kapcsolatosan. Ha a Monarchia felbomlását vennénk alapul, akkor az a miniszteri indokolással szembekeverülne. Tehát ha valamilyen jogot szüntetne meg, akkor egy másik törvényt kellene hatálytalanítani, mivel az önmagától nem fog megszűnni. A törvénycikk általános indokolásában, a közelmúlt eseményeit figyelembe véve, külső behatásra mondja ki az uralkodó és örökösei trónhoz való jogát. Leírja, hogy ez nehéz döntés számukra, és ha nem lenne muszáj, nem menne szembe az alkotmány alapelveivel. Nem szeretnék újabb fegyveres konfliktusba sodorni az országot, így ennek elhárítása érdekében adják ki a törvényt. A törvénycikk eleget tesz a külhatalmak akaratának azzal, hogy trónfosztottá nyilvánítja IV. Károlyt, és hatályon kívül helyezi a *Pragmatica Sancti*ót, viszont nem mond le a királyság intézményéről.³⁴

³² Nagy 1925. 14–16.

³³ Szabó 2016. 283–288.

³⁴ 1921. évi XLVII. törvénycikk indoklása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Andrassy Gyula gróf (1920): *A királykérdés Jogi szempontból*. Budapest, Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.
2. Buza László (1920): A királyválasztás joga. *Magyar Jogi Szemle*, 1. évf. 2. sz. 83–86.
3. Csekey István (1917): *A magyar trónöröklési jog: jogtörténelmi és közjogi tanulmány oklevélmelléklettel*. Budapest, Athenaeum.
4. Ferdinandy Gejza (1921): A királyválasztás joga. *Magyar Jogi Szemle*, 2. évf. 1. sz. 35–49.
5. Imrik József (1866): *A Pragmatica Sanctio keletkezésének történeti háttere*. Pest, Khór és Wein nyomdája.
6. Kmety Károly (1921b): A királyválasztás joga. *Magyar Jogi Szemle*, 1. évf. 1. sz. 6–15.
7. Kmety Károly (1921a): Véleményem a királykérdésben. *Jogtudományi Közlöny*, 56. évf. 2. sz. 9–11.
8. Liktör Zoltán Attila (2020): A trónbetöltés rendje a magyar királyságban a XVI–XVII. században az Oñate-egyezség (1617) tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 16. évf. 1. sz. 163–192.
9. Máthé Gábor (2021): *Közép-Európa újkori születése. A magyar közjog elemi forrásai 16–20. század*. Budapest, Gondolat Kiadó.
10. Nagy Béla (1925): *Hatályban vannak-e a magyar trónöröklési rendet szabályozó 1723-ik évi I. és II. törvénycikkek?* Közjogi tanulmány. Budapest, Centrum Kiadóvállalat.
11. Salamon Ferencz (1866): *A magyar királyi szék betöltése és a Pragmatica Sanctio története*. Pest, Ráth Mór.
12. Szabó István (2006): A királyi trón betöltése körüli viták a két világháború közötti Magyarországon. *Iustum Aequum Salutare*, 2. évf. 1–2. sz. 171–189.
13. Szabó István (2016): A szokásjog és a törvény viszonya a kormányzói tiszt 1920-as szabályozásakor, különös tekintettel a főhadúri jogra. In Schweitzer Gábor – Szabó István szerk.: *A közjogi provizórium (1920–1944) időszakának alkotmányos berendezkedése I*. Budapest, Pázmány Press.
14. Szabó István (2019): Gondolatok egy trónfosztásról. In Birher Nándor – Frivaldszky János – Szilágyi Csaba – Veres Gábor szerk.: *Contemplata aliis tradere, Studia sollemnia, Professori Géza Kuminetz sexagenario dedicata*. Veszprém, OOK Press. 289–298.
15. Szécsen Miklós (1920): A trónöröklés és a pragmatica sanctio. *Új Magyar Szemle*, 3. évf. 2–3. sz. 177–179.
16. Tarján M. Tamás (é. n.): 1713. április 19. III. Károly kihirdeti a Pragmatica Sanctiot. Online: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1713_aprilis_19_iii_karoly_kihirdeti_a_pragmatica_sanctiot/
17. Wlassics Gyula (1921): Az eckartsauai nyilatkozat. A királykérdés. *Új Magyar Szemle*, 2. évf. 1. sz. 21–26.

Jogi források

1. 1439. évi XII. törvénycikk.
2. 1547. évi V. törvénycikk.
3. 1687. évi II. törvénycikk.
4. 1723. évi I. törvénycikk.
5. 1723. évi II. törvénycikk.
6. 1747. évi V. törvénycikk.
7. 1790. évi X. törvénycikk.
8. 1867. évi II. törvénycikk.
9. 1867. évi III. törvénycikk.
10. 1900. évi XXIV. törvénycikk.
11. 1921. évi XLVII. törvénycikk.

Tóth Noémi Nóra államtudományi és történelem szakos hallgató a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, illetve az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Fő érdeklődési köréhez tartozik a 18–20. századi magyar történelem és jogtörténet. 2022 októberétől az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán működő Történeti Kollégium tagja. 2020 és 2022 között a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Karának Állam- és Jogtörténeti Tanszékén töltött be demonstrátori, illetve TDK-titkári szerepet.